

VİŞEGRAD GRUBU ÜLKELERİNİN RUSYA FEDERASYONU İLE SİYASİ İLİŞKİLERİ: ORTAK YA DA FARKLI POZİSYON?*

 Bilal Bahadır KARACA^a

Öz

Orta Avrupa, jeopolitik önemi nedeni ile yıllar boyunca büyük güçler arasında süren güç mücadelesinin bir nesnesi konumunda yer almıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin kırk beş yıl etkisi altında kalan Orta Avrupa Devletleri, Demir Perde'nin çökmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması ile siyasal özgürlüklerine kavuşmuştur. Bu Orta Avrupa Devletleri'nden üç tanesi, daha doğrusu 1993 yılında Çekoslovakya'nın, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya olarak ayrılması ile dört tanesi, Vişegrad Grubu'nu oluşturarak hem çeşitli alanlarda birbirleri arasındaki iş birliğini kuvvetlendirmiş hem de yeni rotaları olan Avrupa entegrasyonunu hızlı bir şekilde hayata geçirmişlerdir. Keza Avrupa Birliği ve NATO üyesi olarak Vişegrad Grubu ülkeleri, bu süreci başarıyla geçmiş ve Avrupa-Atlantik yörüngesinin bir parçası haline gelmişlerdir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra çeşitli siyasal, sosyal ve ekonomik krizlerle uğraşan Rusya Federasyonu ise Putin'in liderliğinde eski gücüne ve özgüvenine kavuşmuş ve geniş bir dış politika vizyonu ile tekrar önemli bir güç haline gelmiştir. Uluslararası sistemde yeniden pozisyon alan bu ülkeler arasındaki ilişki incelenmeye değer bir hal almıştır. Bu bağlamda, çalışmamızda Vişegrad Grubu ülkeleri ile Rusya Federasyonu arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Temel araştırma problemi olarak Vişegrad Grubu ülkelerinin Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerinde ortak bir politik pozisyon alıp almadıkları ele alınmış ve bu ülkelerin politik pozisyonları yansıtılmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda neoklasik realizmin teorik çerçevesinde bir yaklaşım sergilenerek sadece uluslararası sistem düzeyinde bir analiz yapılmamıştır. Ayrıca ülkelerin iç dinamiklerinin uluslararası sistem ile etkileşimi karşılaştırmalı araştırma metodu kullanılarak incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Rus dış politikası, neoklasik realizm, Vişegrad Grubu, Rusya Federasyonu, Orta Avrupa, Avrupa Birliği.

POLITICAL RELATIONS OF VISEGRAD GROUP COUNTRIES WITH THE RUSSIAN FEDERATION: COMMON OR DIFFERENT POSITION?

Abstract

Due to its geopolitical importance, Central Europe has been an object of the power struggle

* Bu çalışma hazırlanırken yardımlarını gördüğüm Dr. Alihan Limoncuoğlu, Dr. Mahmut Mazlum ve Dr. Burak Tomak'a teşekkür ederim.

^a Doktora öğrencisi, Prague University of Economics and Business, Faculty of International Relations, Department of International and Diplomatic Studies, bbkrc@yandex.com

between the great powers for years. Central European States, which used to be under the influence of the Soviet Union for forty-five years after the Second World War, gained political freedom with the collapse of the Iron Curtain and the dissolution of the Soviet Union. Three of these Central European states, or to be more accurate four, after the division of Czechoslovakia into the Czech Republic and Slovakia in 1993, formed the Visegrad Group, strengthening cooperation between each other in various fields and rapidly implementing new strategies for European integration. In other words, as members of the European Union and NATO, the Visegrad Group countries successfully went through this process and became a part of the Euro-Atlantic trajectory. However, Russian Federation, which dealt with various political, social, and economic crises after the collapse of the Soviet Union, has regained its former power and self-confidence under Putin's leadership and has become a significant power again with a broad foreign policy vision. Thus, the relationship between these countries, which took a new position in the international system, has become worth examining. In this context, the relations between the Visegrad Group countries and the Russian Federation were analyzed in our study. As the leading research problem on whether the Visegrad Group countries take a common political position in their relations with the Russian Federation was discussed and the political positions of these countries were tried to be reflected. In our study, as an approach within the theoretical framework of neoclassical realism was displayed, an analysis was not only made at the international system level but also an interaction between the internal dynamics of those countries with the international system was examined using the comparative research method.

Keywords: Russian foreign policy, neoclassical realism, Visegrad Group, Russian Federation, Central Europe, European Union.

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ СТРАН ВЫШЕГРАДСКОЙ ГРУППЫ С РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИЕЙ: ОБЩНОСТЬ ИЛИ РАЗЛИЧИЯ ПОЗИЦИЙ?

Аннотация

Ввиду своего особого геополитического значения Центральная Европа в течение многих лет была объектом борьбы за влияние между великими державами. Государства Центральной Европы, которые находились под влиянием Советского Союза в течение сорока пяти лет после Второй мировой войны, обрели политическую независимость с падением «железного занавеса» и распадом СССР. Три из этих центральноевропейских государств, а впоследствии, после разделения Чехословакии на Чехию и Словакию в 1993 году, четыре, сформировали Вышеградскую группу, укрепляя сотрудничество друг с другом в различных областях, тем самым активно внедряя новые методы и приемы процессов европейской интеграции. Другими словами, как члены Европейского Союза и НАТО страны Вышеградской группы успешно прошли этот процесс и стали частью евроатлантического блока. Однако Российская Федерация, справившись с различными политическими, социальными и экономическими кризисами после распада Советского Союза, вернула себе былую мощь и уверенность в своем курсе под руководством Путина, снова стала проявлять амбиции великой державы с широким видением своей роли в мировой внешней политике. Отношения между этими странами, занявшими в начале XXI в. новые

позиции в международной системе, стали предметом изучения данной статьи. В этом контексте в нашем исследовании были проанализированы отношения между странами Вышеградской группы и Российской Федерацией. В качестве основной исследовательской проблемы был рассмотрен вопрос о том, занимают ли страны Вышеградской группы единую политическую позицию в своих отношениях с Российской Федерацией, а также произведена попытка разносторонне отразить политические позиции этих стран. Поскольку взгляд на проблему опирается на теорию неоклассического реализма, то в статье проведен анализ факторов не только на уровне системы международных взаимоотношений в целом, но также и особенностей внутреннего развития и общей динамикой развития этих стран с использованием компаративного метода исследования.

Ключевые слова: Внешняя политика России, неоклассический реализм, Вышеградская группа, Российская Федерация, Центральная Европа, Европейский союз, внешняя политика.

Giriş

Geniş anlamı ile jeopolitik; coğrafya ve siyaset arasındaki etkileşim ve ilişkiler bütünü olarak tanımlanabilir. Coğrafi açıdan bakıldığında coğrafi yapılar, özellikler coğrafi çerçeveyi oluşturur. Siyasal açıdan bakıldığında ise iç siyaseti ve uluslararası davranışları da etkileyen uluslararası düzeydeki güçler siyasi süreçleri oluşturmaktadır. Bu coğrafi çerçevenin ve bu siyasi süreçlerin birbirleri ile etkileşimi sonucunda ortaya çıkan sonuçlar jeopolitik kavramını tam manası ile açıklar.¹

Coğrafi çerçeve açısından bakıldığında Orta Avrupa için farklı tanımlar ortaya koymak mümkündür. Bu tanımlar, tanım yapan tarafın bakış açısına göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin, Almanlar tarafından Birinci Dünya Savaşı başlarında Orta Avrupa; İskandinavya'nın Uralların ve Avrupa'nın büyük bölümünü kapsayan (Fransa'yı, Benelüks ülkelerini ve Osmanlı Devleti'nin bir kısmını içine alan) ve Bağdat'a kadar uzanan geniş bir coğrafyayı tarif etmek için kullanılmıştır.² Fakat günümüzde genel olarak kullanılan ve kabul gören Orta Avrupa tanımı daha dar bir çerçeve çizerek; Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Avusturya ve Slovenya'yı kapsayan bir çemberi işaret eder.³ Diğer taraftan uzun tarihsel bağlamı içerisinde Orta Avrupa'nın jeopolitiği üzerine tarih boyunca farklı yaklaşımlar ortaya konmuştur. Yakın döneme bakılacak olursa, Orta Avrupa jeopolitik konsepti özellikle 19. yüzyılın başlarından itibaren Alman ulusunun inşası ve ulusal kimliğinin oluşması çevresinde şekillenmiştir. İkinci Alman İmparatorluğu'nun kurulduğu 1871 yılına kadar ulusal gücün önemli bir enstrümanı olarak kabul edilmiş, Orta Avrupa'ya hâkim olan gücün, Alman milletinin lideri olacağı

¹ Saul Bernard Cohen, *Geopolitics: The Geography of International Relations* (3rd ed. London: Rowman & Littlefield, 2015), 16.

² Jörg Brechtefeld, *Mitteleuropa and German Politics: 1848 to the present* (New York: Springer, 1996), 10.

³ Constantin Iordachi, "The Quest for Central Europe: Symbolic Geographies and Historical Regions," In *Regional and International Relations of Central Europe* (London: Palgrave Macmillan, 2012), 44.

düşüncesi ön plana çıkmıştır.⁴ İkinci Alman İmparatorluğu'nun kurulmasından sonraki dönemde de Orta Avrupa, Almanya'nın kültürel dominasyon alanı ve ekonomik hinterlandı olarak görülmüş⁵, Alman İmparatorluğu için önemini korumaya devam etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı, Orta Avrupa'nın jeopolitik konseptinin yeniden şekillenmesi ve bölgedeki Alman dominasyonunun kırılması açısından önem arz etmektedir. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte Sovyet gücü bölgedeki Alman egemenliğini kırmış, bölgedeki Slav milletlerini "ortak düşman" Almanlara karşı korumak düşüncesini öne süren Stalin tarafından Sovyetlerin bölgedeki egemenliği meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Böylece Orta Avrupa'nın "Alman-sızlaştırılması" çalışmaları başlamış ve bölgede yaşayan 10 milyonun üzerinde Alman tehcire uğramıştır.⁶ Sovyetlerin bölgedeki hakimiyeti ile birlikte Orta Avrupa, Batı ile Sovyetler arasında bir "cordon sanitaire" (güvenlik kuşağı) hüviyeti kazanmıştır. Kırk beş yıl Sovyet Blok'u içerisinde yer alan Orta Avrupa, çift kutuplu dünya düzeninde yani Soğuk Savaş boyunca jeopolitik bir nesne olmuştur. Demir Perde'nin çökmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte siyasal anlamda daha geniş hareket alanına kavuşan Orta Avrupa ülkeleri rotalarını Avrupa entegrasyonuna çevirseler de bu ülkeler Batı Avrupa tarafından Rusya Federasyonu'na karşı bir set mantığı dahilinde algılanmaya devam etmiş; Avrupa ile Rusya Federasyonu arasındaki güç mücadelesinin önemli bir nesnesi olma özelliğini sürdürmüşlerdir.⁷

Bu çalışmamızda Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında siyasal anlamda daha geniş hareket imkânı bulan ve Avrupa-Atlantik yörüngesinde bir rota çizen Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya diğer bir deyişle Vişegrad Grubu ülkelerinin Rusya Federasyonu ile politik ilişkileri incelenecektir. Çalışmamızda temel araştırma sorumuz şu olacaktır:

Vişegrad Grubu ülkeleri Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerinde ortak bir politik pozisyon dahilinde mi hareket etmektedir, yoksa bu ülkeler Rusya Federasyonu ile ilişkileri bağlamında farklı politik pozisyonlara mı sahiptirler?

Bu araştırma sorusu neticesinde ulaşacağımız sonuçlar Vişegrad Grubu ülkelerinin Rusya Federasyonu ile olan politik ilişkilerinde ortak bir pozisyon dahilinde hareket edip etmediğini nedenleriyle birlikte ortaya koymaya çalışacaktır. Çalışmamızda neoklasik realizm (neo-classical realism) teorisi temel alınarak, bu dört ülkenin Rusya Federasyonu ile ilişkileri hem uluslararası (sistemsel) seviyede incelenecek, hem de karşılaştırmalı araştırma metodu uygulanarak bu dört ülkenin iç dinamikleri (ara değişkenler) ayrı ayrı ele alınacaktır. Bu iç dinamikler ülkelerin Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerini analiz etmek için dış dinamikler (sistem seviyesi) ile birlikte kullanılacaktır.

⁴ Brechtefeld, "Mittleuropa and German Politics: 1848 to the present," 12-13.

⁵ Friedrich Naumann, *Mittleuropa* (Рипол Классик, 1925)

⁶ Jacques Rupnik, "Central Europe or Mittleuropa?," *Daedalus* (1990): 257-258.

⁷ Irah Kučerová, "Geopolitics of Central Europe- A Historical Perspective," *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica* 19, 1 (2015)

1) Teorik Çerçeve: Neoklasik Realizm

Uluslararası ilişkiler disiplininde önemli bir yer etmiş ve uluslararası sistemde yer alan aktörlerin ilişkilerini açıklamak için kullanılan büyük teorilerden (grand theories) birisi olan realist (gerçekçi) yaklaşım; uluslararası sistemde temel aktörler olarak devletleri kabul ederken, devletlerin milli çıkarları, güvenlikleri ve devletler aralarındaki güç mücadelesi gibi olguları vurgulamakta ve uluslararası sistemdeki olaylara bu olgular ışığında bir açıklama getirmeye çalışmaktadır. Realist teori çatısı altında zaman içerisinde çeşitli yorumlar geliştirilmiş ve geliştirilen bu yorumlar realist teorinin farklı köklere doğru uzamasını sağlamıştır. Bu köklerden biri olan neoklasik realizm, yakın dönem içerisinde geliştirilen ve özellikle devletlerin dış politika davranışlarını analiz etmek için kullanılan bir teorik yaklaşım halini almıştır. Neoklasik realizmin iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için realist teoriye yön veren iki önemli yoruma, klasik realizm ve yapısal realizm (structural realism), değinilmeli ve neoklasik realizmin bu iki önemli yoruma karşı getirdiği farklı yaklaşımlar ortaya konulmalıdır.

Genel hatlarıyla realizmin temel hareket noktası insanın doğasıdır ve realizm insanın doğasını egoist ve bencil olarak kabul eder. Buradan hareketle devletlerin davranışları da benmerkezci olarak değerlendirilir. Ayrıca uluslararası sistemi belirleyen ve devletlerin davranışlarını kontrol eden merkezi bir otoritenin olmaması nedeniyle uluslararası sistem anarşik bir yapıya sahiptir ve her devlet bu anarşik düzen içerisinde kendi güvenliğinden sorumludur. Realistlere göre, anarşik düzen içerisinde hayatta kalma mücadelesi veren devletlerin davranışlarında ahlaki değerler aranmamalıdır.⁸ Genel hatları ile bu şekilde ifade edilen realist yaklaşımın kapsamlı bir uluslararası ilişkiler teorisi haline gelmesinde büyük katkısı olan ve klasik realizmin en önde gelen ismi Hans J. Morgenthau uluslararası ilişkilerde realizmi altı temel prensip halinde açıklamıştır. Bu prensiplere göre realizm insanın doğasını temel alır ve uluslararası politikanın temelinde güç kavramı yatar. Ahlaki değerlerin uluslararası politikada bir etkisi yoktur ve uluslararası politika; hukuk, ekonomi gibi diğer alanlardan ayrılan özerk bir alandır. Uluslararası politikada en önemli aktör devletlerdir, diğer yapılar etkisizdir.⁹ Morgenthau'nun ortaya koyduğu klasik realizm anlayışı uluslararası ilişkiler disiplininde önemli yer etse de 1979 yılında Kenneth N. Waltz'un yeniden formüle ettiği realist yaklaşım realizmi daha bilimsel bir çerçeveye oturtmayı amaçlamıştır. Morgenthau devletlerin davranışlarını insan doğası ile ilişkilendirirken, Waltz bu felsefi tartışmalardan kaçınarak uluslararası sistemin devletlerin davranışları üzerine etkisini incelemiştir.¹⁰ Waltz'un öncülüğünde temelleri atılan ve yapısal (structural) ya da neorealizm olarak adlandırılan bu yorumun temel yaklaşımı da klasik realizmde olduğu gibi devletleri uluslararası sistemdeki yegâne aktör olarak kabul etmesidir. Kara kutu

⁸ W. J. Korab-Karpowicz, "Political Realism in International Relations," *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Accessed April 5, 2021.

<https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/realism-intl-relations/>

⁹ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* (New York, 1948)

¹⁰ K. N. Waltz, *Theory of International Politics* (Long Grove, IL, Waveland Press, 1979)

(black box) benzetilmesi yapılan devletlerin rejim tipleri, kültürel farklılıkları vb. etmenler göz ardı edilerek, devletlerin yüksek bir otoritenin olmadığı anarşik sistemde hayatta kalma davranışı sergilediği ve benzer şekilde hareket ettiği iddia edilir. Uluslararası sistemin yapısı devletleri gücün peşinden gitmeye mecbur etmektedir.¹¹

Devletlerin uluslararası sistemdeki davranışlarını ve dış politikadaki yaklaşımlarını açıklamada klasik ve yapısal realizmin yetersiz kaldığı görüşünü savunan neoklasik realistler, çeşitli devletlerin aynı sistemsel faktörler karşısında farklı tepkiler vererek, farklı politik yaklaşımlar sergilediklerini iddia etmektedirler.¹² Bu açıdan yapısal realistlerden farklı olarak neoklasik realistler yalnızca uluslararası sisteme odaklanılmaması gerektiğini belirterek, devletlerin iç yapısının analiz edilmesinin de uluslararası sistemin anarşik yapısının analiz edilmesi kadar önem taşıdığını ortaya koymaktadır.¹³ Bu bağlamda neoklasik realizmin öncüsü olan Gideon Rose, uluslararası anarşik sistemin ve devletler arası güç mücadelesinin, devletlerin dış politika davranışlarında baş faktör olduğunu kabul ederken, uluslararası sistemden doğan baskının devletlerin iç dinamikleri aracılığıyla devlet seviyesine aktararak, yeniden yorumlandığını söylemektedir. Diğer bir deyişle Rose, devletlerin dış politika davranışlarının, dış ve iç dinamiklerin bir etkileşimi sonucu ortaya çıktığını ifade eder.¹⁴ Temel olarak neoklasik realizm devletlerin yekpare bir kara kutu (black box) olduğu görüşüne karşı çıkararak devlet içi faktörlerin de değerlendirilmesi gerektiğini söylemekte ve büyük bir yorumsal farklılık getirmektedir. Bu iç faktörleri de dört temel kategoriye ayıran neoklasik realistler, uluslararası sistem seviyesini bağımsız değişken olarak ele alırken (independent variable), devlet içi dört ana faktörü ara değişken (intervening variable) olarak kabul eder. Devletlerin dış politika davranışları ise bağımlı değişkeni (dependent variable) oluşturur. Bu dört temel ara değişken yani iç dinamikler; lider görüntüleri (karar alıcıların dünya görüşü ve siyaset algısı), ülkenin stratejik kültürü, devlet-halk ilişkisi (halk ve hükümet arasındaki uyum) ve devlet enstitülerinin yapısı (parlamento, ordu gibi devlet organlarının ülke politikası üzerindeki etkisi) olarak kategorize edilmiştir.¹⁵

Neoklasik realist teori uygulanarak Vişegrad Grubu ülkeleri- Rusya Federasyonu politik ilişkileri incelenirken, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra oluşan uluslararası sistem, Vişegrad Grubu ülkelerinin ve Rusya Federasyonu'nun bu yeni uluslararası sistemde aldığı pozisyon; sistem seviyesi olarak değerlendirilecektir. Çünkü ülkelerin sistem seviyesinde aldığı yeni konumlar ve ülkelerin bu yeni konumları bağlamında oluşan siyasal ilişkileri teorinin 'dış faktörler' yaklaşımını yansıtmak

¹¹ John J. Mearsheimer, "Structural Realism," In *International relations theories: Discipline and diversity* (Oxford University Press, 2007), 72-75.

¹² Jeffrey W. Taliaferro, "State building for future wars: Neoclassical realism and the resource-extractive state," *Security Studies* 15/3 (2006): 480.

¹³ Jalal Dehghani Firoozabadi and Mojtaba Zare Ashkezari, "Neo-classical realism in international relations," *Asian Social Science* 12/6 (2016): 97.

¹⁴ Gideon Rose, "Neoclassical realism and theories of foreign policy," *World Politics* 51/1 (1998).

¹⁵ Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro, and Steven E. Lobell, *Neoclassical realist theory of international politics* (Oxford University Press, 2016)

açısından önem arz etmektedir.

Diğer taraftan Vişegrad Grubu ülkelerinin iç dinamiklerinin (ara değişkenler) üç temel kategori altında – Vişegrad Grubu ülkelerinin stratejik kültürleri (Rusya Federasyonu bağlamında), karar alıcıların siyasal görüşleri (lider görüntüleri), halkın Rusya Federasyonu'na karşı bakışı ve bunun devletin yaklaşımı ile olan uyumu (devlet-toplum ilişkisi) – her ülke için ayrı ayrı ele alınması; ülkeler arasındaki iç dinamiksel farklılıkları/benzerlikleri ortaya koymak açısından önemlidir. Ayrıca ara değişkenlerin; Rusya Federasyonu ile olan politik ilişkilere nasıl etki ettiğini anlamamız açısından da gereklidir. Buradan hareketle, çalışmamızda inceleyeceğimiz bu iç dinamikler; neoklasik realistlerin ortaya koyduğu, 'ara değişkenlerin dış politika davranışları üzerindeki etkisi' (devletlerin yekpare yapıda olmaması) yaklaşımının bir uygulaması olacaktır. Böylece Vişegrad Grubu ülkeleri- Rusya Federasyonu arasındaki siyasal ilişkilere, sadece uluslararası sistemin etkisi çerçevesinde değil hem sistem seviyesi hem de ara değişkenler dahilinde (neoklasik realistlerin savunduğu üzere) bir yaklaşım getirilecek, araştırma problemimize de bu bağlamda bir cevap verilmiş olunacaktır.

2) Sovyetler Birliği Sonrası Vişegrad Grubu'nun Oluşumu

Orta Avrupa'nın dört ülkesinin Vişegrad Grubu'nu oluşturmasına ve Avrupa-Atlantik yörüngesine girmesine giden sürecin temeli ele alınacak olursa, Sovyetler Birliği'nin dağılmaya başladığı Mihail Gorbaçov (1985-1991) dönemine değinmek gerekmektedir.

Varşova Paketi üyesi olan, Sovyet uydu devletleri konumundaki Macaristan, Polonya ve Çekoslovakya'da tarihsel süreç içerisinde Sovyetler Birliği'ne karşı çeşitli ayaklanmalar meydana gelmiş olsa da bunlar şiddet kullanılarak bastırılmıştır. Örneğin 1956 yılındaki Macaristan ayaklanması ve 1968 yılında meydana gelen Prag Baharı, Sovyetler Birliği'nin sert müdahalesi ile karşılaşmıştır. 1968 yılı Prag Baharı sırasında Sovyetler Birliği Çekoslovakya'ya, 5000-7000 civarı tank ve sayıları 200.000 ile 600.000 arasında değişen asker ile müdahale etmiştir.¹⁶ Bu dönemden itibaren yaklaşık 25 yıl süreyle, Brejnev doktrini çerçevesinde Sovyetler Birliği ve Orta Avrupa ülkelerinin ilişkilerinin şekillendiği söylenebilir. Prag Baharı'ndan sonra Eylül 1968 tarihinde ortaya konan ve Komünist Parti Genel Sekreteri Leonid Brejnev tarafından ilan edilen Brejnev doktrinine göre, Komünist Parti tüm sosyalist ülkelerden ve dünyadaki sosyalizm hareketlerinden sorumluydu. Hiçbir sosyalist ülkenin kendi çıkarı dünyadaki sosyalizm devrim hareketinin üstünde yer almamalıydı. Özellikle emperyalist güçler, sosyalist devletlerdeki milliyetçi kanatları destekleyerek, sosyalist devletler arasındaki dayanışmaya zarar vermek ve parçalamak eğilimindeydi. Buna benzer durumları engellemek üzere Komünist Parti her zaman etkin bir rol oynayacaktı.¹⁷ Brejnev doktrini Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için bir uyarı niteliği taşımış ve Sovyetler Birliği'nin Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine iç işlerine direkt müdahale edeceğini ortaya koymuştur.

¹⁶ "50. yılında Prag Baharı: O dönem neler yaşandı?" last modified August 21, 2018, <https://tr.euronews.com/2018/08/21/50-yilinda-prag-bahari-o-donem-neler-yasandi->

¹⁷ R. Judson Mitchell, "The Brezhnev doctrine and communist ideology," *The review of politics* 34/2 (1972): 191-193.

Gorbaçov'un Sovyetler Birliği'nin başına geçmesi ile birlikte özellikle ekonomik ve teknolojik alana dayanan reform hareketleri gündeme gelmeye başlamıştır. Bu reform düşüncesiyle birlikte Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin reformist yönde hareket etmesine imkân tanınacağı Gorbaçov tarafından dillendirilmiş ve Brejnev doktrininin terk edileceğine dair sinyaller verilmeye başlanmıştır.¹⁸ Nisan 1987 tarihinde Prag ziyareti sırasında Gorbaçov'un sosyalist devletler arasındaki ilişkinin eşitlik ve karşılıklı sorumluluk içinde yürümesi gerektiğini vurgulaması ve hiçbir devletin sosyalist düzen içerisinde özel bir statüye sahip olmadığını belirtmesi büyük önem taşımış ve Brejnev doktrininin sonunun geldiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda özellikle 1988 yılında Birleşmiş Milletler toplantısı sırasında Gorbaçov'un "her ülkenin kendi seçim hakkı vardır" açıklaması Sinatra doktrininin* uygulamaya konulduğunun bir ilanı niteliğindedir.¹⁹ Bu noktadan itibaren Vişegrad ülkelerini oluşturacak Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya'nın Sovyetler Birliği ile bağlarının büyük oranda zayıfladığını söylemek yanlış olmaz.

1991 yılına gelindiğinde, Sovyetler Birliği'nin dağılmaya başlamasıyla birlikte 15 Şubat 1991 tarihinde Orta Avrupa'nın üç ülkesi, Macaristan, Polonya ve Çekoslovakya'nın siyasi temsilcileri Macaristan'da bulunan Vişegrad kasabasında buluşarak ortak bir bildiriye imza atmışlardır. Böylece Vişegrad Grubu'nun temelleri oluşturulmuştur.* Bu üç ülke bölgedeki Sovyet hegemonyasının bitmesiyle beraber, Avrupa yörüngesine dönüş ve bölgesel kalkınma için bir dayanışma sergileyeceklerini göstermiştir ve imzalanan bildiri temel anlamda dört ana unsuru hedeflemiştir. Bu unsurlar, Sovyet döneminin etkilerini ve kalıntılarını ortadan kaldırmak, grup üyesi ülkeler arasında dayanışmayı ve dostluk bağlarını geliştirmek, Avrupa entegrasyonu hedefine ulaşmak ve grup üyesi ülkelerin siyasi elitleri arasında düşünsel yakınlaşmayı güçlendirmektir.²⁰ Bu gelişmeler, gruba üye ülkelerin siyasi aktörler nezdinde yapılacak toplantılarla ekonomiden eğitime, güvenlikten bilime kadar çok kapsamlı bir alanda iş birliği içine girileceğini göstermiştir. Fakat önemli bir nokta olarak değinilmelidir ki, Vişegrad Grubu'nun kurumsal bir niteliği ve bağlayıcı bir karakteri yoktur. Belirli periyotlarla grup üyesi ülkelerin temsilcileri toplanmakta ve dönem başkanlığını yürüten ülkenin hazırladığı bir yılı kapsayan taslak planlar üzerinde çalışmalar yapmaktadır.²¹ Bağlayıcı olmayan karakteri ve esnek yapısı ile Vişegrad Grubu, üye ülkelere kendi politik çıkarları ve emelleri dahilinde bağımsız

¹⁸ Mark Kramer, "Beyond the Brezhnev Doctrine: a new era in Soviet-East European relations?," *International Security* 14/3 (1989).

* Ünlü şarkıcı Frank Sinatra'nın bir şarkısında geçen "do things their way" (işleri kendi yöntemleriyle yap) sözünden etkilenilerek bu isim verilmiştir.

¹⁹ John Wilton, "Soviet policy in Eastern Europe post-1985: 'Sinatra doctrine' or 'Mozart doctrine'?" *Politologicka Revue* 1/2 (1997): 92-93.

* 1 Ocak 1993 yılında Çekoslovakya'nın anlaşmalı bir şekilde ayrılması; Çek Cumhuriyeti ve Slovakya olarak ikiye bölünmesi ile Vişegrad Grubu dört ülke tarafından oluşturulan bir topluluk halini almıştır.

²⁰ "History of the Visegrad Group," Accessed April 3, 2021, <https://www.visegradgroup.eu/about/history>

²¹ "Aims and Structure," Accessed April 3, 2021, <https://www.visegradgroup.eu/about/aims-and-structure>

pozisyon alma imkânı tanımıştır.²² Bu Vişegrad Grubu hakkında dikkate alınması gereken en önemli özelliklerden birini oluşturur. Çünkü grubun bağlayıcı ve kurumsal niteliğinin olmaması üye ülkelerin diğer ülkeler ile kuracağı ikili politik ilişkiler açısından önemli bir alan açmakta ve grup üyesi ülkelerin ortak politik pozisyon sergileyip sergilemeyeceklerini kendi inisiyatiflerine bırakmaktadır.

Vişegrad Grubu kuruluş amacındaki temel ilkeleri dahilinde özellikle Avrupa-Atlantik entegrasyonu anlamında büyük başarı kat etmiş; 1999 yılında Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'ne (NATO) üye olmuştur (2004 yılında Slovakya da bu örgüte dahil olmuştur). AB'nin beşinci genişleme planı dahilinde 2004 yılında bu ülkelerin AB üyesi olması Vişegrad Grubu ülkelerini tam olarak Avrupa-Atlantik yörüngesine oturtmuştur. Vişegrad Grubu'nun sağladığı kolektif hareket etme imkânı bu Orta Avrupa ülkelerine AB içerisindeki büyük devletlere karşı ortak bir pozisyon alarak kendilerini daha iyi temsil etme imkanını da sağlamıştır. Örneğin 2015 yılında Avrupa'da yaşanan mülteci krizi sırasında Vişegrad ülkelerinin AB politikalarına karşı sergilediği ortak tutum ve mültecilerin Avrupa ülkeleri içerisinde dağıtılmasına karşı dirençleri dikkat çekici bir etki yaratmıştır.²³

Neoklasik realizm perspektifinden kısa bir değerlendirme yapacak olursak, uluslararası sistem seviyesinde, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra çift kutuplu dünya düzeninden çok kutuplu dünya düzenine geçiş sürecinde, Vişegrad Grubu ülkeleri Avrupa-Atlantik hattında konumlanarak pozisyonlarını Batı Bloku doğrultusunda belirlemeyi tercih etmişlerdir.

3) Sovyetler Birliği Sonrası Rusya Federasyonu'nun Uluslararası Sistemdeki Pozisyonu

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Orta Avrupa ülkeleri Vişegrad Grubu'nu kurarak Avrupa-Atlantik yörüngesine yerleşirken, Rusya Federasyonu'nun izlediği politikaların incelenmesi de uluslararası sistem düzeyinde doğru bir analiz yapılabilmesi için elzemdir.

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra, Yeltsin yönetimindeki Rusya Federasyonu'nun Avrupa ile diplomatik ilişkilerini güçlendirmeyi temel alan bir dış politika hamlesi geliştirmeye çalıştığı görülmektedir. Yeltsin'in liberal olarak nitelendirilen dış işleri bakanı Andrey Kozırev, Rusya Federasyonu'nun temel güvenlik sorununun politik ve ekonomik izolasyon olduğunu savunmuş, Rusya Federasyonu'nun güvenliğinin Batı ile sağlanacak entegrasyon sayesinde oluşabileceğini iddia etmiştir.²⁴ Bu bağlamda komünizm sonrası ilk dönemde Rusya Federasyonu'nu liberal ekonomiye geçiş programı adı altında doğrudan pazar ekonomisine geçmeye çalışmıştır. Böylece devletin

²² Bilal Bahadır Karaca, "The Positions of the Visegrad Countries Towards the European Policy on Illegal Immigration and Asylum," (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2019), 9-10.

²³ "How migrants brought Central Europe together," Accessed Februray 16,2021,

<https://www.politico.eu/article/how-migrants-brought-central-europe-together-visegrad-group-orban-poland/>

²⁴ Emel Poyraz, "An Analysis of the Political Relations between the Euorean Union and Russia (1990-2001)," (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Enstitüsü, 2002), 18-36.

pazarı kontrol etmesine son verilerek fiyatlar serbest bırakılmış, özel girişimciler arasında rekabet sağlanmaya çalışılarak devletin elindeki endüstri tesisleri elden çıkartılmıştır.²⁵ Bunun sonucu olarak 1991-1995 yılları arasında sanayi üretimi %46 oranında azalmış, gayri safi milli hasıla %43 oranında düşüş yaşamıştır. Ayrıca 2000 yılına kadar olan süreçte 150 milyar dolar civarında sermayenin ülkeden çıkışı meydana gelmiştir.²⁶ Yaşanan bu sürecin toplumsal hayata yansımaları da negatif yönde olmuş ve adeta bir sosyal yıkım meydana gelmiştir. Gelir adaletsizliğinin had safhaya çıktığı ülkede küçük fakat ekonomik anlamda güçlü sermaye sınıfı ortaya çıkarken (oligarklar), halkın %40'ı yoksulluk sınırının altında yaşamaya mecbur olmuştur.²⁷ Ekonomik anlamda bu buhran yaşanırken, parasal kaynak Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve IMF'den sağlanmış, bu durum ülkenin Batı'ya bağımlı olmasına ve politik anlamda ülkenin serbest hareket alanının daralmasına sebebiyet vermiştir.²⁸ Rusya Federasyonu, NATO'nun Orta ve Doğu Avrupa'da sınırlarını genişletmesine engel olamamıştır. Amerikan hegemonyası karşısında adeta çaresiz kalmış, ülke bir pesimizm sarmalı içerisine sürüklenmiştir.

2000 yılında Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığı görevini devralan eski istihbarat ajanı Vladimir Putin ile birlikte ülkede tekrardan ayağa kalkış sürecinin başladığı söylenebilir. Putin'in ülkenin başına geçmesinden sonra, 2000 yılında deklare edilen Rusya Federasyonu Dış Politika ve Güvenlik Doktrini, ülkenin uluslararası arenada politik, askeri ve ekonomik etkisinin zayıfladığını vurgulamıştır. Bunun üstesinden gelinmesi için ekonomik gelişmelerin hızlandırılıp ülkede yaşam kalitesinin güçlendirilmesi, ülkenin uluslararası arenada pozisyonunu güçlendirecek hamlelerin acilen hayata geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir.²⁹ Buradan hareketle Putin öncelikle ülkedeki ekonomik yapıyı güçlendirecek birtakım hamleler yapmıştır. Ülkedeki oligarkların mallarını kamulaştırmasa da ilk olarak onları ülke menfaatleri için hareket etmeye zorlamış ve siyasi anlamda oligarkların ülke politikasına etkisini ortadan kaldırarak onları kontrol altına almayı hedeflemiştir. Bunun yanı sıra ülkenin IMF'ye ve Batı'ya olan ekonomik borçlarını kapatarak ülkeyi bu baskıdan kurtarmış ve Rusya Federasyonu'nun siyasi hareket alanı kazanmasını sağlamıştır.³⁰

Putin'in Rusya'sının dış politikada pragmatik bir yaklaşım sergilediği söylenebilir. Özellikle Batı ile çıkarılara dayalı bir ilişki içerisine giren Rusya ABD ve AB ile ekonomik ilişkilerini geliştirmek istemiştir. Rusya, enerji rezervlerini göz önüne alarak bunun kontrolü ve kullanılmasına büyük önem verirken, bu enerji rezervlerinin yanı sıra silah ve teknoloji ihracatı ile tek bir ihracat kalemine bağlı kalınmamasını hedeflemiştir.³¹

²⁵ Erel Tellal, "Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 65/03 (2010): 198.

²⁶ Tellal, "Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası," 198-199.

²⁷ A. Sait Sönmez, "Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası," *Avrasya Etüdüleri* 37/1 (2010): 39.

²⁸ Tellal, "Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası," 209.

²⁹ Pınar Özden Cankara, and Yavuz Cankara, "Vladimir Putin döneminde Rus dış politikasında yapılan değişiklikler," *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15 (2007): 196-197.

³⁰ Tellal, "Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası," 200-201.

³¹ Sönmez, "Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası," 41-42.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya Federasyonu'nun dış politikada Batı ve Doğu arasında gidip gelen kimlik bunalımı, Putin'in iktidarının birinci döneminde izlenen pragmatist politikalarla birlikte bir sentez haline bürünmüştür. Fakat Putin; "Rusya kendisini daima bir Avrasya ülkesi olarak hissediyor."³² diyerek Avrasyacılığın Rusya Federasyonu'nun temel ideolojisi olduğunu da vurgulamaktadır.

2000 yılı öncesi Batı'ya bağımlı olan Rusya Federasyonu yerine 2000'li yılların ortasından itibaren, Avrupa ile ticaret hacmi 200 milyar Euro'ya ulaşmış ve Avrupa'yı enerji alanında kendine bağımlı hale getirmiş³³; uluslararası arenada güçlü bir pozisyona sahip bir Rusya Federasyonu ortaya çıkmıştır. Bu noktadan itibaren Rusya Federasyonu'nun dünya siyasetinde daha etkin bir rol oynama çabası, Avrupa-Atlantik Bloku ile Rusya Federasyonu'nun çıkar çatışmaları içerisinde karşı karşıya gelmesini kaçınılmaz kılmıştır. Putin ile birlikte gelişen dış politika vizyonu Rusya Federasyonu'nun bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü temel alarak, Rusya'nın doğal ilgi ve etki alanlarında yer alan bölgelerde Avrupa-Atlantik ittifakının politik etkisine karşı çıkmak ve bunu engellemek üzerine yeniden inşa edilmiştir.³⁴ Özellikle 2006 yılı sonrası Putin'in ikinci döneminden itibaren Rusya'nın diplomatik dilinin bu doğrultuda sertleştiği söylenebilir. Putin'in 2007'de 43. Münih Güvenlik Konferansı'nda yaptığı konuşma bu anlamda çok dikkat çekicidir. Toplantıdaki konuşmasında Putin, günümüz dünyasında tek kutuplu (Amerikan hegemonyasına dayanan) dünya düzeninin imkânsız ve sürdürülemez olduğunu söylemiş ve Avrupa-Atlantik ittifakının sınırlarını aşarak kendi istek ve çıkarları doğrultusunda diğer ülkelere ekonomik, eğitim, kültürel ve siyasal alanlar üzerinden baskı kurduğunu vurgulamıştır.³⁵

Rusya Federasyonu'nu temel anlamda en fazla rahatsız eden gelişmeler, AB'nin siyasal etki alanını genişleterek Rusya'nın tarihsel anlamda etkin olduğu coğrafyalarda aktif politikalar yürütmesi ve NATO çerçevesinde ABD'nin bu bölgelere yerleşmesidir. Özellikle dikkat çekilmesi gereken önemli diğer bir husus da Rusya Federasyonu'nun doğal gaz ve petrol sayesinde Avrupa üzerinde kurduğu egemenliğin ve politik baskının kırılabilmesi endişesidir. Rusya'nın 2007 yılında Ukrayna ve Belarus'a gaz akışını kesmesi Avrupa'yı endişelendirmiş ve enerji ithalatı için yeni arayışlara sevk etmiştir.³⁶ Bu gelişmeler ışığında Kremlin'in izlediği politikalar Avrupa-Atlantik Bloku'nu zayıflatacak hamleler yapmak ve gerektiğinde ulusal çıkarları doğrultusunda sert güç (hard power) kullanmaktan çekinmemek olmuştur. Rusya Federasyonu'nun 2008 yılında Güney Osetya sorunu üzerinden NATO ve Avrupa Birliği ile yakınlaşan³⁷ Gürcistan'a askeri müdahalesi; 2014 yılında Ukrayna'da patlak veren olaylar neticesinde Rusya'nın Donbass

³² Emre Erşen, "Neo-Eurasianism and Putin's 'Multipolarism' in Russian Foreign Policy," *Turkish Review of Eurasian Studies* 4 (2004): 147.

³³ Sönmez, "Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası," 52.

³⁴ Margot Light, "Russia and the EU: Strategic partners or strategic rivals," *J. Common Mkt. Stud* 46 (2008): 15.

³⁵ Putin'in Münih Konuşması Genelkurmay'ın Sitesinde," last modified February 15, 2007, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/putinin-munih-konusmasi-genelkurmayin-sitesinde-5956456>

³⁶ Jeffrey Mankoff, *Russian foreign policy: The return of great power politics* (Rowman & Littlefield Publishers, 2009), 148.

³⁷ "Savaş neden çıktı?," Accessed April 2, 2021, <https://www.haberturk.com/dunya/haber/90441-savas-neden-cikti>

bölgesindeki Rus ayrılıkçılara desteği ve Kırım'ı ilhak etmesi, yakın tarih içerisinde Rusya Federasyonu'nun uyguladığı sert gücün (hard power) örneklerini teşkil etmektedir. Özellikle Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'daki tavrı ve Kırım'ı ilhak etmesi AB tarafından büyük tepki çekmiş ve Rusya Federasyonu'na karşı yaptırım kararları gecikmemiştir. Bu kararlar dahilinde Avrupa; sermaye piyasasını Rus bankalarına kapatmış, Rusya Federasyonu'na silah ambargosu uygulanmaya başlamış, Rusya Federasyonu'nun petrol endüstrisi için önemli olan ekipmanların ihracatını ve hassas teknolojik ürünlerin satımının kısıtlanmasına karar vermiştir.³⁸ Buna karşılık olarak da Rusya Federasyonu, AB'den gıda ithalatını durdurmuştur. Rusya Federasyonu'na gıda ihracatı açısından AB için en önemli ikinci pazardır ve 2013 yılında (alınan bu yaptırım kararının bir yıl öncesinde) Avrupa Birliği Rusya Federasyonu'na gıda ihracatı sayesinde 11,8 milyar Euro kazanç elde etmiştir.³⁹

Rusya Federasyonu'nun, kullandığı sert gücün (hard power) yanı sıra diğer bir stratejisi olan Avrupa-Atlantik Bloku'nu zayıflatmak ve aralarındaki dayanışmayı zedelemek temel olarak iki yöntem üzerinden yürütülmüştür. İlk yöntem, Rusya Federasyonu'nun AB'nin büyük güçleri sayılacak ülkeleri (Almanya, Fransa, İtalya, İspanya) ile enerji ihracatı, ticaret ve Avrupa coğrafyasının güvenliği üzerinden kurduğu ikili diplomatik ilişkilerdir. Bu durum AB'nin Rusya Federasyonu'na karşı ortak ve tutarlı bir politika üretmesine engel olmak ve ABD ile AB'nin büyük güçleri arasında fikir ayrılıkları oluşmasını tetiklemek amacını taşımaktadır.⁴⁰ Buna en yakın örneklerden biri, Almanya ve Rusya Federasyonu arasındaki ikili ilişkiler neticesinde planlanan ve hayata geçirilmeye çalışılan Kuzey Akımı 2 projesinin Avrupa Birliği'nin çeşitli ülkelerinden ve ABD'den aldığı tepkilerdir.⁴¹

İkinci yöntem olarak ise Kremlin, özellikle eski Sovyetler Birliği uydu devletleri olan fakat şu anda Avrupa-Atlantik Bloku içerisinde yer alan Orta Avrupa ve Doğu Avrupa ülkelerini hedef almıştır. Kremlin, Avrupa karşıtlığı düşüncesini (Eurocepticism) savunan önemli toplumsal figürleri, siyasi partileri ve sivil toplum örgütlerini desteklemiş ve finansal anlamda fonlamıştır.⁴² Örneğin, Macaristan'da ana muhalefet partisi konumunda yer alan ve Avrupa karşıtlığı fikrini savunan Jobbik'in (Daha İyi Bir Macaristan Hareketi) milletvekili olan Bela Kovacs, 2017 yılında Rusya adına espionaj faaliyetleri yürütmekle suçlanmış ve Macaristan'da hakkında soruşturma başlatılmıştır.⁴³ Rusya Federasyonu'nun Orta ve Doğu Avrupa'da izlediği bu stratejiyle ilgili, Putin'in akıl

³⁸ "EU and US impose sweeping economic sanctions on Russia," last modified July 29,2014, <https://www.theguardian.com/world/2014/jul/29/economic-sanctions-russia-eu-governments>

³⁹ "Russia hits West with food import ban in sanctions row," last modified August 7, 2014 <https://www.bbc.com/news/world-europe-28687172>

⁴⁰ Jeffrey Mankoff, Russian foreign policy: The return of great power politics: 157.

⁴¹ "Nord Stream 2 is a bad idea and a bad deal for Europe, US' Antony Blinken tells Euronews," Accessed 3 April,2021, <https://www.euronews.com/2021/03/25/nord-stream-2-is-a-bad-idea-and-a-bad-deal-for-europe-us-antony-blinken-tells-euronews>

⁴² Heather A. Conley, et al. "The Kremlin Playbook," *Understanding Russian influence in Central and Eastern Europe. Washington: Center for Strategic & International Studies* (2016): 5.

⁴³ "Hungary charges Jobbik MEP with spying on EU for Russia," Accessed 27, March 2021, <https://www.reuters.com/article/us-hungary-jobbik-prosecution-idUSKBN1E01CH>

hocalarından sayılan Aleksandr Dugin'in söylemleri de dikkate değerdir. Dugin; Orta Avrupa ülkelerinin kendi kültürü, gelenekleri ve kimliği olduğunu söylemekte, AB'nin ultra-liberal politikalar ile bu değerlere zarar verdiğinin altını çizmektedir. Bu noktada Vişegrad Grubu'na atıf yaparak, Orta Avrupa ülkelerinin kendi milli değerlerini savunmalarının gerekliliğini vurgulamaktadır.⁴⁴

Rusya Federasyonu ayrıca, Orta-Doğu Avrupa ve Baltık ülkelerindeki 'Rus azınlık' kartını kullanarak da bu ülkelerdeki AB etkisini kırmaya çalışmıştır.⁴⁵ 2007 yılında Estonya'da yaşanan olay Kremlin'in bu stratejisine güzel bir örnek teşkil etmektedir. Estonya'nın Tallinn şehir meydanında bulunan Bronz Sovyet Askeri heykelinin Estonya hükümeti tarafından kaldırılmasının planlanması üzerine Kremlin tarafından desteklenen Rus azınlıklar Tallinn'de büyük protestolar çıkarmış ve yaşanan şiddet eylemlerinde bir kişi ölmüş ve yüz elliden fazla kişi yaralanmıştır.⁴⁶ Kremlin yaptığı açıklamalarla, Sovyetler Birliği etkisi ve idaresi altında kalmış ülkelerin geçmişlerini unutarak kendilerine yeni bir tarih yazmaya çalışmaması gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁷

Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini siyasi etkisi altına almak için Kremlin'in kullandığı en büyük kartlardan biri de şüphesiz ki enerji sektörü ve ticari ilişkiler olmuştur. Polonya'dan geçen "Yamal" doğal gaz boru hattı; Çek Cumhuriyet ile Slovakya'dan geçen "Brotherhood" gaz boru hattı ile tüm Vişegrad Grubu ülkelerini dolaşan "Druzhba" petrol hattı, Rusya Federasyonu'nun Orta Avrupa devletleri üzerinde enerji sektörü üzerinden baskı kurmasındaki önemli araçlardandır.⁴⁸ Ayrıca Rusya Federasyonu Orta Avrupa ülkelerindeki önemli ticari alanlara yatırım yaparak (enerji sektörü başta olmak üzere, telekomünikasyon, bankacılık vb.) güçlü bir ticari partner pozisyonu elde etmiştir. Bu bağlamda belirgin bir örnek vermek gerekirse, Çek Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonu ile olan ticari ilişkileri 2000 yılından beri düzenli olarak büyürken, yatırım ve ticaret alanları makine-kimya endüstrisi, gıda ve enerji sektörüdür.⁴⁹ Rusya Federasyonu'nun Orta Avrupa ülkelerini ticari ve ekonomik anlamda büyük oranda etkisi altına alması bir nevi Avrupa Birliği içerisine kendi 'Truva Atlarını' yerleştirmesi olarak da nitelendirilebilir. Rusya'ya ticaret ve enerji anlamında bağımlı hale gelen bu ülkeler Avrupa Birliği içerisinde Rusya Federasyonu'na karşı sert bir pozisyon alamayarak ekonomik çıkarlarını koruma mantığını gidecek, böylece AB'nin ortak karar alma mekanizmasını sekteye uğratabileceklerdir.⁵⁰

⁴⁴ Sofia Metelkina, "Interview with philosopher Alexander Dugin about the Central European region and Visegrád Group," last modified April, 27, 2018 <https://www.geopolitica.ru/en/article/alexander-dugin-visegrad-group-project-greater-eastern-europe>

⁴⁵ Heather A. Conley, et al. "The Kremlin Playbook," 6.

⁴⁶ "Estonia removes Soviet-era war memorial after a night of violence" Accessed 01 April, 2021, <https://www.nytimes.com/2007/04/27/world/europe/27iht-estonia.4.5477141.html>

⁴⁷ Light, "Russia and the EU: Strategic partners or strategic rivals"

⁴⁸ Radovan Višňovský, "Visegrad Group and relations with Russia," *Vestník RUDN. International Relations* 20/2 (2020): 351.

⁴⁹ Petr Kratochvíl, and Petra Kuchyňková, "Russia in the Czech Foreign Policy," In *Czech Foreign Policy in 2007-2009: Analysis* (2010): 203-204.

⁵⁰ Mitchell A, Orenstein, and R. Daniel Kelemen, "Trojan horses in EU foreign policy," *JCMS: Journal of Common Market Studies* 55/1 (2017)

Bunların ışığında denilebilir ki, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Putin ile birlikte tekrardan ayağa kalkan Rusya Federasyonu çok kutuplu dünya düzenini oluşturan 'kutuplardan' biri olarak uluslararası sistemdeki pozisyonunu almıştır. Özellikle doğal enerji alanındaki gücü, izlediği politik stratejiler ve gerektiğinde askeri gücünü (hard power) kullanması, sistem seviyesinde Rusya Federasyonu'nun temel davranış biçimini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Vişegrad Grubu ülkeleriyle de ilişkileri sistemsel düzeyde bu davranış biçimi çevresinde şekillenmektedir. Uluslararası sistem seviyesinde, Rusya Federasyonu'nun enerji ve ticaret araçlarının yanı sıra, büyük askeri gücü ile oluşturduğu güvenlik endişesi Vişegrad Grubu ülkeleri üzerinde bir baskı yaratmakta, bu ülkelerin dış politika davranışlarını şekillendirmekte büyük bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat bunların hepsinin uluslararası sistem düzeyindeki olgular olduğu unutulmamalıdır. Bu olguların Vişegrad Grubu devletlerin iç dinamikleriyle (ara değişkenler) etkileşimi, Rusya Federasyonu ve Vişegrad Grubu ülkeleri arasındaki siyasi ilişkilerin bütününe anlamamızı sağlayabilir.

4) Vişegrad Grubu Ülkelerinin İç Dinamikleri (Ara Değişkenler) ve Rusya Federasyonu ile İlişkiler

Neoklasik realistlere göre devlet içi aktörlerin etkisi; ülkelerin, uluslararası sistemin koyduğu kısıtlara nasıl cevap vereceğini ve dış politika önceliklerinin ne doğrultuda belirleneceğini büyük oranda etkilemektedir.⁵¹ Vişegrad ülkelerinin kendi iç dinamikleri; Rusya Federasyonu ile sistem seviyesinde olan ilişkilerin devlet içinde yeniden yorumlanmasına yardımcı olmakta ve devletlin dış politika davranışlarının nasıl olması gerektiğini belirlemektedir. Buradan hareketle dört Vişegrad ülkesinin iç dinamikleri (ara değişkenler); stratejik kültür, lider görüntüleri (karar alıcıların politik algıları) ve devlet-toplum ilişkisi bağlamında incelendiğinde ülkeler arası iç dinamiksel farklılıklar ve dış politika davranışlarında alınan farklı pozisyonlar göze çarpmaktadır.

Devletlerin dış politika davranışlarını şekillendiren ara değişkenlerden birisi olan stratejik kültür politikacıların, siyasi elitlerin ve toplumun ortak düşünceleri ve inançları doğrultusunda şekillenmektedir.⁵² 1993'de Çek Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Çeklerin, Rusya Federasyonu ile ilgili algılamaları ve bu bağlamda oluşturdukları stratejik kültür bir polarizasyon içerisindedir. Bir taraftan tarihsel bağlar ve Slav kardeşliği açısından Rusya Federasyonu, bir partner olarak algılanmakta, sahip olduğu büyük doğal kaynaklar ve yüksek ekonomik potansiyeli nedeniyle bir ticari ortak olarak görülmekteyken, diğer taraftan ise güvenlik odağı çerçevesinde bir değerlendirme sonucunda, Rusya Federasyonu güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır.⁵³ Bu polarizasyonun yansımaları Çek Cumhuriyeti siyasi hayatında da görülmekte ve siyasi partileri iki kampa ayırmaktadır. Sağ siyasi partiler, Rusya Federasyonu'nun bir tehdit oluşturduğu görüşünde birleşirken, sol siyasi partiler, Rusya Federasyonu'na daha

⁵¹ Steven E. Lobell, et al., *Neoclassical realism, the state, and foreign policy* (Cambridge University Press, 2009), 286.

⁵² Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro, and Steven E. Lobell. *Neoclassical realist theory of international politics*, 67.

⁵³ Jacek Kucharczyk, and Grigorij Mesežnikov, eds. *Diverging Voices, Converging Policies: The Visegrad States' Reactions to the Russia-Ukraine Conflict* (Warsaw: Heinrich-Böll-Stiftung, 2015): 19-20.

optimist bir açıdan yaklaşmaktadırlar.⁵⁴

Stratejik kültürdeki bu polarizasyon ülkenin karar alıcılarının siyasi algılarına da sirayet etmiştir. 1993 yılından itibaren Çek Cumhuriyeti'nin başına geçmiş olan üç cumhurbaşkanının Rusya Federasyonu hakkındaki algıları da farklılık göstermektedir. Çek Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olan Václav Havel'in (1993-2003) Rusya Federasyonu hakkındaki algısı, Rusya'yı kültürel ve politik anlamda ötekileştiren bir temel üzerine dayanmıştır. Havel için, Çek Cumhuriyeti'nin Avrupa-Atlantik entegrasyonu temel öncelik olmuştur ve Rusya Federasyonu ile ilişkiler bunun üzerine inşa edilmiştir.⁵⁵ Öte yandan Havel sonrası cumhurbaşkanlığı koltuğuna geçen Václav Klaus'un, Rusya Federasyonu'na algısı Havel gibi keskin değildir. Klaus, Rusya ve Çek Cumhuriyeti arasındaki tarihsel yüklerin (Prag Baharı ve Sovyetler'in işgali) atılması gerektiğini düşünmüş ve özellikle ekonomik düzlem üzerinden Rusya Federasyonu'na potansiyel vadeden ve diyalog kurulması gereken bir devlet olarak görmüştür.⁵⁶ Çek Cumhuriyeti'nin mevcut cumhurbaşkanı olan Miloš Zeman ise Rusya Federasyonu'na en fazla yakınlık duyan cumhurbaşkanı olarak nitelendirilebilir. Zeman, Rusya Federasyonu'nun Çek Cumhuriyeti için önemini vurgularken, bir konuşması sırasında, Rusya Federasyonu'nun bir AB ülkesi olan Fransa'dan on kat değerli ve önemli olduğunu söylemekten çekinmemiştir.⁵⁷ Ayrıca 2014 yılında Ukrayna'da yaşanan olaylar ve Rusya Federasyonu'nun Kırım'ı ilhakı karşısında Rusya Federasyonu'nu suçlamamış, Çek Cumhuriyeti kendi ulusal çıkarlarına odaklanması gerektiğini belirtmiş, Avrupa Birliği'nin Rusya Federasyonu'na karşı almayı düşündüğü yaptırım kararlarını da eleştirmiştir.⁵⁸ Bu açıklamalar özellikle o dönem Çek Cumhuriyeti Başbakanı olan Sobotka tarafından ağır şekilde eleştirilmiş, bu tutumun Çek Cumhuriyeti'nin resmi dış politikasını yansıtmadığı açıklanmıştır.⁵⁹ Sonuç olarak, Çek Cumhuriyeti AB'nin Rusya Federasyonu'na karşı almış olduğu yaptırım kararlarını veto etmemiş ve desteklemiştir. Bu örnek, devletin karar alıcıları arasındaki bakış açısı farklılıklarını yansıtmak açısından önemlidir.

Devlet-halk arasındaki ilişkiye gelecek olursak, Çek kamuoyundaki Rusya Federasyonu algısı hakkında çok olumlu şeyler söylemek mümkün değildir. 2016 yılında STEM araştırma şirketi tarafından yapılan kamuoyu yoklamasına göre Çeklerin yalnızca %30'u Rusya Federasyonu'na pozitif anlamda bakmaktadır.⁶⁰ Halkın büyük bir kısmının Rusya Federasyonu ile ilgili düşünceleri; Rusya Federasyonu'na pozitif anlamda bakan devlet adamlarının algılarıyla çelişmektedir. Buradan hareketle Çek Cumhuriyeti'nde devlet ve halk arasında, Rusya Federasyonu ile siyasi ilişkilerin geliştirilmesi açısından

⁵⁴ Petr Kratochvíl, and Petra Kuchyňková, "Russia in the Czech Foreign Policy," 196.

⁵⁵ Jan Holzer, and Miroslav Mareš, *Czech Security Dilemma: Russia as a Friend or Enemy?* (Springer, 2019), 63-65.

⁵⁶ Jan Holzer, and Miroslav Mareš, "Czech Security Dilemma: Russia as a Friend or Enemy?", 67-69.

⁵⁷ Karel Svoboda and Petr Kratochvíl, "Russia in the Czech Foreign Policy," *In Czech Foreign Policy in 2017: Analysis*, (Prague: Institute of International Relations, 2018), 171-172.

⁵⁸ Juraj Marušiak, "Russia and the Visegrad Group—more than a foreign policy issue," *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* (2015): 40.

⁵⁹ Karel Svoboda and Petr Kratochvíl, "Russia in the Czech Foreign Policy," 176.

⁶⁰ Karel Svoboda and Petr Kratochvíl, "Russia in the Czech Foreign Policy," 178.

ortak bir mutabakat yoktur.

Çek Cumhuriyetleri'nin iç dinamikleri göz önüne alındığında Rusya Federasyonu ile ilişkiler bağlamında birbirini dengeleyen yapılar ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda da mevcut statükonun bozularak devletin dış politikada radikal bir pozisyon alması beklenemez.

Macaristan'ın stratejik kültürü incelendiğinde, Rusya Federasyonu'nun hem bir tehdit hem de iyi geçinilmesi gereken bir güç olarak algılandığı görülmektedir. Bu yüzden, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra oluşan uluslararası sistemde, Macaristan; Rusya Federasyonu ve Avrupa-Atlantik Bloku arasında dengeli bir ilişki yürüterek ulusal bağımsızlığını ve çıkarlarını korumayı hedefleyen bir strateji benimsemiştir.⁶¹ Fakat bu iç dinamiğin yanı sıra diğer bir iç dinamik olan karar alıcıların politik algıları, Macaristan-Rusya Federasyonu ilişkilerinde son yıllarda etkili bir rol oynamaktadır.

Ripsman ve arkadaşlarına göre, bir ülkenin siyasi lideri veya karar alıcı pozisyonunda bulunan şahsiyetlerinin değer yargıları, dünya görüşleri; uluslararası sistemin yolladığı sinyalleri değerlendirmek açısından büyük önem teşkil etmekte ve bir iç dinamik olarak ülkenin dış pozisyonunu belirlenmesinde doğrudan etkili olmaktadır.⁶² Macaristan'ın, Rusya Federasyonu ile ilişkilerinde de özellikle bu iç dinamik ön plana çıkmakta, Macaristan'daki iktidar partisi Fidesz'in (Macar Yurttaş Birliği) lideri olan ve 2010 yılından beri ülkenin başbakanı konumundaki Viktor Orbán'ın uluslararası siyaset algısı, ülkenin dış politika pozisyonunu belirlemektedir.

Orbán temel olarak Avrupa Birliği karşıtlığı düşüncesini benimsemiş bir siyasetçidir. Ona göre Avrupa Birliği, Macar kimliğini yok etmektedir. Buna karşılık olarak Macaristan kendi kültürel değerleri üzerinde ayağa kalkmalı ve Batı'nın dayattığı yozlaştırıcı liberal normlara direnmelidir. Orbán için Macar olarak doğmak büyük bir şereftir.⁶³ Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin dayattığı siyasi değerleri değiştirmek isteyen Orbán, gücün merkezleştirilmesi kavramı üzerinden hareket etmiş 2010-2014 yılları arasında anayasa, parlamento, yargı gibi devlet dinamikleri üzerinde değişikliklere giderek kuvvetler ayrılığını zayıflatmıştır.⁶⁴ Orbán'ın Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Putin gibi siyasi olarak güçlü adam (strong man) olma gayreti dikkate değerdir ve siyasi ilişkiler anlamında Macaristan- Rusya Federasyonu'nu yakınlaştıran etmenler arasında değerlendirilmelidir.

Orbán, ülke içerisinde gücün merkezleştirilmesi adına attığı siyasi adımların yanı sıra, ekonomi ve dış politika alanında da yeni bir modeli sunmuştur. Eastern Opening (Doğu Açılımı) adı verilen ekonomi ve dış politika programı uygulamaya konmuş, bu

⁶¹ Katalin Miklóssy, and Justyna Pierzynska, "Regional Strategic Culture in the Visegrad Countries," In *Strategic Culture in Russia's Neighborhood: Change and Continuity in an In-Between Space* (New York-London, [Lexington Books](#), 2019): 94.

⁶² Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro, and Steven E. Lobell, "Neoclassical realist theory of international politics," 62.

⁶³ Tua Lindquist, "Discursive Identity Construction in Populism: A Case Study on Fidesz and PiS," (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uppsala Üniversitesi, 2019): 31-39.

⁶⁴ Aron Buzogány, "Illiberal democracy in Hungary: authoritarian diffusion or domestic causation?," *Democratization* 24/7 (2017): 6.

program dahilinde Macaristan sadece Batı'ya bağımlı kalmayarak Doğu'da yeni yükselen güçler, Rusya ve Çin gibi ülkelerle siyasal ve ekonomik ilişkilerini güçlendirmeyi hedeflemiştir.⁶⁵ Örneğin, Macaristan'da bulunan Paks nükleer reaktörünün geliştirilmesi için AB içerisinde bir devletle değil, Rusya Federasyonu ile anlaşmaya varılmıştır. Bu bağlamda Rusya Paks'ta kurulacak iki yeni reaktörün yapımını üstlenmeyi ve Macaristan'a 10 milyar Euro (yeni kurulacak reaktörlerin maliyetinin yüzde 80'ini karşılayacak miktarda) borç vermeyi kabul etmiştir.⁶⁶

Ekonomik ve siyasal anlamda Doğu'ya yönelmek ve Rusya Federasyonu ile ilişkilerin geliştirilmesi gibi bu derece keskin politikaların kolayca hayata geçirilmesinde önemli etkenlerden birisi de ana muhalefet partisi pozisyonunda bulunan Jobbik'in bu politikaları desteklemesi ve bu hususlarda muhalefet yapmamasıdır. Jobbik, AB'yi batmakta olan bir gemiye, Macaristan'ı ise bu gemi içerisindeki hasta bir yolcuya benzetmekte, bu durumdan kurtuluşun reçetesi olarak Doğu ülkeleri ve özellikle Rusya Federasyonu ile sağlam siyasi ve ekonomik ilişkiler kurulması gerektiğini vurgulamaktadır.⁶⁷

Devlet-toplum ilişkisi açısından bakılacak olursa, Macaristan devletinin izlediği Rusya Federasyonu ile yakın ilişkiler politikası, toplumla bir uyum içerisinde. Fidesz ve Jobbik'in seçimlerde halkın çoğunluğu tarafından tercih edilmesi bu anlamda devlet-toplum ilişkisi açısından bir problemin gözükmediğine işaret etmektedir. Ayrıca yapılan kamuoyu araştırmalarında Macar halkının %78'i Rusya Federasyonu'nu değerli bir siyasi partner olarak görmektedir.⁶⁸ Macaristan'ın iç dinamikleri göz önüne alındığında, özellikle 2010 yılından itibaren ülkede Avrupa-Atlantik karşıtlığının giderek yükseldiği ve dış politika hamlesi olarak ülkenin Rusya Federasyonu ile yakın siyasal-ekonomik ilişkiler kuracak bir pozisyon aldığı görülmektedir.

1993 yılında Çekoslovakya'nın Çek Cumhuriyeti ve Slovakya olarak ayrılması ile bağımsız bir devlet halini alan Slovakya'nın stratejik kültüründe; Rusya Federasyonu, enerji ithalatı açısından çok önemli bir oyuncu olarak ele alınmıştır. Genel dış politika çerçevesinde Slovakya, Brüksel ve Moskova arasında bir denge politikasını daima gözetmiştir.⁶⁹

Bu stratejik kültür bağlamında Slovakya devlet adamlarının algıları da aynı düzlemde ilerlemiştir. Slovakya'nın ilk başbakanı Ján Čarnogurský, Avrupa-Atlantik yanlısı bir tutum sergilemek yerine, Slovakya'nın Batı ile Doğu arasında bir köprü olması düşüncesini savunmuştur. Bu bağlamda Rusya Federasyonu ile iyi ilişkiler içerisinde olan Slovakya'da Čarnogurský sonrası iktidara gelen Vladimir Mečiar da bu ilişkileri devam

⁶⁵ Zsuzsanna Végh, "Hungary's "Eastern Opening" policy toward Russia: ties that bind?," *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* (2015): 49-60.

⁶⁶ "Special Report: Inside Hungary's \$10.8 billion nuclear deal with Russia," Accessed 16, March, 2021, <https://www.reuters.com/article/us-russia-europe-hungary-specialreport-idUSKBN0MQ0MP20150330>

⁶⁷ Bartosz Bobek, "Ideology of the Hungarian far right on the example of Jobbik, the movement for a better Hungary," *Ante Portas-Studia nad Bezpieczeństwem* 2 (2017): 204-207.

⁶⁸ Radovan Višňovský, "Visegrad Group and relations with Russia," 353.

⁶⁹ Dariusz Kałan, and Ágnes Vass, "Big Gestures, Small Actions: Paradoxes of Slovakia's Policy towards Russia," *Bulletin PISM* 775 (2015).

ettirmiş ve bozmamıştır.⁷⁰ Özellikle Mečiar döneminde hem Rusya Federasyonu ile çok yakın ilişkiler kuran hem de Avrupa-Atlantik Bloku'na dahil olmak için yeşil ışık yakan Slovakya, Avrupa-Atlantik Bloku'nun bakış açısına göre dengesiz bir politika izlemiştir. Hatta bu nedenle diğer üç Vişegrad Grubu ülkesi NATO'ya katılım için davet edilirken Slovakya davet edilmemiştir. Slovakya ancak Mečiar sonrası dönemde izlediği Avrupa-Atlantik yörüngesindeki stabil politik tutumu sayesinde, 2004 yılında Avrupa Birliği üyesi olabilmış ve NATO saflarına da katılabılmıştır.⁷¹

Avrupa-Atlantik Bloku'na dahil olduktan sonra Rusya Federasyonu ile ilişkilerini mesafeli tutan Slovakya'da, 2006 yılında başbakanlık görevine gelen Robert Fico ile birlikte dış politikada ufak bir değişim rüzgarından söz edilebilir. Fico, ekonomi alana eğilmiş ve Venezuela, Rusya Federasyonu gibi ülkelerle ticaret hacmini geliştirici adımlar atmıştır. Bu dönemde Fico hükümeti bazında Rusya Federasyonu'na karşı bir sempati artışından bahsedilebilir.⁷² Fakat Slovakya'da politikacıların ve siyasi elitlerin algılarının büyük bir değişim içerisine girdiğinden söz edilemez.

Ayrıca Slovak toplumu bazında da Rusya Federasyonu'na olan güven çok yüksek değildir. 2016 yılındaki kamuoyu araştırmasına göre Slovakların %31,3'ü Rusya'yı güvenilir bulmaktadır; fakat şaşırtıcı olan ABD'yi güvenilir bulanların oranın Rusya'dan düşük bir şekilde %27,2 çıkmasıdır.⁷³ Slovakya'da devlet-toplum ilişkisinde bir uyumdan söz etmek mümkündür. Slovakya devlet olarak Rusya Federasyonu ile ilişkilerinde mesafeli bir tavır alırken Slovak halkının da Rusya hakkındaki görüşleri bir mesafeyi ortaya koymaktadır. Slovakya'nın iç dinamikleri incelendiğinde, (Çek Cumhuriyeti ile benzer bir şekilde) ülkenin statükoyu devam ettirecek bir dış politika izlediği görülmektedir.

Polonya'nın, Rusya bağlamındaki stratejik kültürünü oluşturan etmenlerin başında iki ülke arasındaki sorunlu tarihi olaylar gelmektedir. Sovyetler Birliği'nin gerçekleştirdiği Katyn katliamı ve Sovyetler'in dominasyonu ile yıllar boyunca Polonya'nın siyasi özgürlüğünün kısıtlanması gibi etmenler, Polonya'nın devlet hafızasında yer etmiş ve Rusya'nın güvenilmez bir ülke olduğu anlayışı ülkenin dış politika stratejisinin bir parçası haline gelmiştir.⁷⁴

Sovyetlerin dağılmasından sonra Polonya dış politikası Jerzy Giedroyc'un düşünceleri etrafında şekillenmiştir. Buna göre Polonya'nın güvenliğini sağlamanın ve Rus istilacılığının önlenmesinin tek yolu Rusya ve Polonya arasındaki ülkelerin desteklenerek bu ülkelerin siyasi bağımsızlıklarını kazanmasıdır. Buradan hareketle Polonya, özellikle Ukrayna olmak üzere Litvanya ve Belarus ile daimî ve eşit düzeyde

⁷⁰ Radovan Višňovský, "Visegrad Group and relations with Russia," 349.

⁷¹ "Kremlin Influence in Visegrad Countries and Romania: Overview of the Threat, Existing Countermeasures, and Recommended Next Steps," last modified December 23, 2017, <https://www.europeanvalues.net/vyzkum/kremlin-influence->

⁷² Máté Szalai, "The identity of smallness and its implications for foreign policy—the case of Hungary and Slovakia," *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe* 25/3 (2017): 13.

⁷³ Jan Pakulski, et al. *The Visegrad countries in crisis* (Warsaw: Collegium Civitas, 2016), 72-75.

⁷⁴ Agata Włodkowska-Bagan, "Trust in Polish-Russian Relations. Is It Possible?," *The Copernicus Journal of Political Studies* 1/7 (2015): 42.

müttefiklik ilişkileri kurmaya çalışmıştır.⁷⁵ Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Polonya Avrupa-Atlantik entegrasyonunu sağlamaya çalışırken, Ukrayna, Belarus ve Litvanya'nın da bu yörengede hareket etmesini desteklemiştir.⁷⁶

Bu stratejik kültür ile doğru orantılı olarak Polonyalı devlet adamlarının ve karar alıcılarının algıları-inançları, Rusya Federasyonu'nun Doğu Avrupa ve Baltık coğrafyasındaki hareketlerini engellemek üzerine şekillenmiştir. Örneğin 2006 yılında ABD'nin Orta Avrupa ülkelerine füze savunma sistemi yerleştirme planına Polonya'dan hemen olumlu cevap gelmiştir.⁷⁷ 2014 yılındaki Ukrayna olayları ve Rusya Federasyonu'nun bu olaylara müdahil olarak elde ettiği kazanımlar, Polonya'nın güvenlik kaygılarını üst düzeye çıkaran en büyük gelişme olmuştur.

2015 yılında Polonya'da, Jarosław Kaczyński'nin başkanlığını yaptığı sağ ideolojiye sahip PiS (Hukuk ve Adalet Partisi) iktidara gelmiştir. Aslında PiS'in siyasi söylemleri genel itibariyle Orbán'ın Fidesz Partisi gibi ulusal kimliğe ve ulusal bağımsızlığa vurgu yapmaktadır. AB'nin, ülkelerin özgür iradelerini kontrol altına aldığı iddia etmekte ve AB'nin entegrasyon politikaları ile Polonya kimliğine zarar verdiğini savunmaktadır. Fakat PiS, Fidesz kadar radikal söylemler geliştirerek Batı'yı tamamen bir düşman gibi göstermekten ziyade, AB içerisinde ülkelerin eşit şekilde ve kimliklerine sahip çıkarak temsil edilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁷⁸ Ayrıca diğer önemli bir özellik olarak, PiS sert bir şekilde Rusya karşıtı ideolojiye sahiptir. Ukrayna olayları hususunda, Rusya'nın bölge için bir tehdit oluşturduğunu belirtmiştir. Avrupa Birliği'nin Rusya'ya karşı almış olduğu yaptırım kararlarını savunmuştur. Bu bağlamda NATO'nun askeri gücünün Polonya'da artırılması gerektiğinin altını çizerek NATO'nun doğu kanadının güçlendirilmesinin Rusya'nın yayılmacı politikalarını engelleyeceğini dile getirmiştir.⁷⁹

Araştırmalar göstermektedir ki Polonya toplumu Vişegrad Grubu ülkeleri içerisinde, Rusya Federasyonu'na karşı en fazla negatif his besleyen toplumdur. Özellikle Ukrayna'ya gerçekleşen Rusya müdahalesi sonrası, 2014 yılında Pew Research Center'in yaptığı kamuoyu araştırmasına göre Polonya halkının %81'i Rusya Federasyonu'na karşı olumsuz his beslediğini deklare etmiştir.⁸⁰ Polonya halkının Rusya Federasyonu'na karşı görüşleri, Polonya devletinin Rusya Federasyonu hakkındaki algılarıyla bir uyum içerisindedir. Bu açıdan devlet-toplum ilişkisi bir harmoniye sahiptir. Polonya'daki stratejik kültür, devlet adamlarının algıları ve toplum gibi iç dinamikler incelendiğinde, keskin bir Rus karşıtlığı görülmektedir. Bu da Polonya dış politikasının, Rusya Federasyonu ile olan siyasi ilişkiler bağlamında radikal bir pozisyon alabilmesini sağlamaktadır.

⁷⁵ Rafał Lisiakiewicz, "Poland's conception of European security and Russia," *Communist and Post-Communist Studies* 51/2 (2018)

⁷⁶ Jacek Kucharczyk, and Grigorij Mesežnikov, eds. *Diverging Voices, Converging Policies*, 105.

⁷⁷ Robert H. Donaldson, and Vidya Nadkarni, *The foreign policy of Russia: changing systems, enduring interests* (Routledge, 2018), 257.

⁷⁸ Tua Lindquist, "Discursive Identity Construction," 47-49.

⁷⁹ Rafał Lisiakiewicz, "Poland's conception of European security and Russia," 3-5.

⁸⁰ "Anti-Russian views on the rise in Poland," Accessed 05, April, 2021, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/03/19/anti-russian-views-on-the-rise-in-poland/>

Sonuç

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte siyasi anlamda özgürlüklerine kavuşan Orta Avrupa ülkeleri yörüngelerini Avrupa-Atlantik ittifakına çevirmişlerdir. Dört Orta Avrupa ülkesinin oluşturduğu Vişegrad Grubu kurumsal bir yapıya sahip olmasa da birlik, bu dört ülke arasındaki iş birliğini güçlendirerek, ülkelerin Avrupa-Atlantik entegrasyonunda önemli bir rol oynamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra krizlerle boğuşan Rusya ise Putin önderliğinde eski gücüne ve özgüvenine ulaşacak adımlar atmıştır. Özellikle Putin'in ikinci döneminden itibaren Rusya Federasyonu ile Avrupa-Atlantik Bloku arasındaki çıkar çatışmaları yükselişe geçmiştir. Rusya Federasyonu'nun enerji sektöründeki belirleyici rolü ve askeri gücü, ülkeyi uluslararası sistemde yeniden başat aktörlerden biri haline gelmiştir.

Vişegrad Grubu ülkelerinin Rusya Federasyonu ile politik ilişkileri, uluslararası sistem seviyesinde, Avrupa-Atlantik Bloku'nun çizdiği yörünge, Rusya Federasyonu'nun enerji sektörü-ticari ilişkiler üzerinden kurduğu baskılar ve oluşturduğu askeri tehdit gibi faktörler üzerinden şekillenmiştir. Fakat neoklasik realizmin sunduğu perspektif sadece sistem seviyesine odaklanmayarak ülkelerin iç dinamiklerine de (ara değişkenler) yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda önemli üç iç dinamik, 'stratejik kültür, devlet adamlarının politik algıları ve devlet-toplum ilişkisi' Vişegrad Grubu ülkeleri için incelenmiştir. Bunun sonucunda ülkelerin iç dinamiklerindeki çeşitli benzerlik ve farklılıklar gözlemlenmiş ve ülkelerin Rusya Federasyonu ile olan siyasi ilişkilerinde bu iç dinamiklerin etkisi ortaya konulmuştur.

Rusya Federasyonu ile ilişkileri bakımından uluslararası sistemden kaynaklanan kısıtlar ve baskılar, Vişegrad Grubu ülkeleri için benzer mahiyette olsa da bu ülkelerinin iç dinamiklerinden kaynaklanan farklılıklar, Vişegrad Grubu ülkelerinin Rusya Federasyonu'na karşı aldıkları dış politika pozisyonlarında ayrışmalar yaratmaktadır. Neoklasik realizmin ortaya koyduğu dış ve iç dinamiklerin birlikte değerlendirilmesi anlayışı sayesinde çalışmamızın temel araştırma problemi olan; *"Vişegrad Grubu ülkeleri Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerinde ortak bir politik pozisyon dahilinde mi hareket etmektedir, yoksa bu ülkeler Rusya Federasyonu ile ilişkileri bağlamında farklı politik pozisyonlara mı sahiptirler?"* sorusuna cevabımız, ülkelerin farklı politik pozisyonlara sahip olduğu yönünde olmuştur.

Çek Cumhuriyeti'nin stratejik kültürü Rusya Federasyonu'nu açısından bir polarizasyona sahiptir. Rusya hem bir tehlike hem de ekonomik- stratejik bir partner olarak iki şekilde biçimlendirilmiştir. Bu durum Macaristan ve Slovakya'nın stratejik kültürlerinde de benzer şekilde ortaya çıkmaktadır. Fakat Polonya'nın stratejik kültüründe Rusya Federasyonu hep bir potansiyel tehlike ve düşman olarak yer etmiştir.

Devlet adamlarının- karar alıcıların algıları çerçevesinde, Çek Cumhuriyeti'nde farklı yaklaşımlar göze çarpmaktadır. Bazı devlet adamları Rusya Federasyonu'nu bir partner olarak algımlarken, bazıları ise Rusya Federasyonu'na karşı negatif algılar beslemektedir. Slovakya'nın ayrı bir devlet olarak dünya sahnesinde yer aldığı ilk yıllarda, devlet adamları arasında Rusya Federasyonu'na yönelik pozitif algılar olsa da özellikle AB ve NATO üyeliği sonrası devlet adamlarının algıları, Rusya'ya karşı çok pozitif yönde

değildir. Macaristan'da Orbán iktidarının ve ana muhalefetin Rusya Federasyonu'na yönelik algıları pozitif yöndedir. Polonya'da ise Rusya Federasyonu, karar vericilerin algılarında ulusal bir tehlike olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devlet-toplum ilişkisi açısından toplumların algıları, devletlerin Rusya Federasyonu ile olan siyasal ilişkileri ile uyum içerisindedir. Macaristan'da, Rusya'ya yönelik toplum algısı pozitif yöndeysen, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'da bu oran %30'lar seviyesindedir. Polonya ise Vişegrad Grubu ülkeleri arasında, toplum algısı açısından, Rusya Federasyonu'na en negatif bakan ülke konumundadır.

Tüm bunlar neticesinde, Vişegrad Grubu ülkelerinin Rusya Federasyonu'na yönelik politik pozisyonları üç farklı şekilde değerlendirilmelidir. Çek Cumhuriyeti ve Slovakya iç dinamikleri neticesinde Rusya ile ilişkileri bakımından ölçülü bir pozisyonu tercih ederken, Avrupa-Atlantik yörüngesinin dışına çıkacak hamlelerden kaçınmakta, statükoyu devam ettirmektedir. Macaristan, özellikle siyasi aktörlerin algısı ve toplumun desteği gibi faktörler çerçevesinde Rusya Federasyonu'na politik anlamda en yakın pozisyon alan Vişegrad Grubu ülkesi olmuştur. Polonya ise stratejik kültürü, siyasal elitlerin algılamaları ve toplumun Rusya Federasyonu'na negatif bakış açısı gibi iç dinamiklerle birlikte, Rusya Federasyonu ile ilişkilerini en radikal şekilde konumlandıran ve en negatif biçimde ele alan Vişegrad Grubu ülkesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı (Zorunlu)

Tek yazarlı makaledir. Katkı payı %100 yazara aittir. Çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

"Aims and Structure." Accessed April 3, 2021, <https://www.viseegradgroup.eu/about/aims-and-structure>

"Anti-Russian views on the rise in Poland." Accessed 05, April, 2021, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/03/19/anti-russian-views-on-the-rise-in-poland/>

"50. yılında Prag Baharı: O dönem neler yaşandı?." last modified August 21, 2018, <https://tr.euronews.com/2018/08/21/50-yilinda-prag-bahari-o-donem-neler-yasandi->.

Bobek, Bartosz. "Ideology of the Hungarian far right on the example of Jobbik, the movement for a better Hungary." *Ante Portas-Studia nad Bezpieczeństwem 2* (2017): 201-213.

Brechtelfeld, Jörg. *Mitteleuropa and German politics: 1848 to the present*. New York: Springer, 1996.

Buzogány, Aron. "Illiberal democracy in Hungary: authoritarian diffusion or domestic causation?." *Democratization 24/7* (2017): 1-19.

Cankara, Pınar Özden, and Yavuz Cankara. "Vladimir Putin döneminde Rus dış

- politikasında yapılan değişiklikler." *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15 (2007): 193-212.
- Cohen, Saul Bernard. *Geopolitics: The Geography of International Relations* 3rd ed. London: Rowman & Littlefield, 2015.
- Conley, Heather A., et al. "The Kremlin Playbook." *Understanding Russian influence in Central and Eastern Europe. Washington: Center for Strategic & International Studies* (2016).
- Donaldson, Robert H., and Vidya Nadkarni. *The foreign policy of Russia: changing systems, enduring interests*. Routledge, 2018.
- Erşen, Emre. "Neo-Eurasianism and Putin's 'Multipolarism' in Russian Foreign Policy." *Turkish Review of Eurasian Studies* 4 (2004): 136-172.
- "Estonia removes Soviet-era war memorial after a night of violence." Accessed 01 April, 2021, <https://www.nytimes.com/2007/04/27/world/europe/27iht-estonia.4.5477141.html>
- "EU and US impose sweeping economic sanctions on Russia." Accessed November 16, 2020. <https://www.theguardian.com/world/2014/jul/29/economic-sanctions-russia-eu-governments>
- Firoozabadi, Jalal Dehghani, and Mojtaba Zare Ashkezari. "Neo-classical realism in international relations." *Asian Social Science* 12/6 (2016): 95-99.
- "History of the Visegrad Group." Accessed April 3, 2021, <https://www.visegradgroup.eu/about/history>
- Holzer, Jan, and Miroslav Mareš, eds. *Czech Security Dilemma: Russia as a Friend or Enemy?* Springer, 2019.
- "How migrants brought Central Europe together." Accessed February 16, 2021, <https://www.politico.eu/article/how-migrants-brought-central-europe-together-visegrad-group-orban-poland/>
- "Hungary charges Jobbik MEP with spying on EU for Russia." Accessed 27, March 2021 <https://www.reuters.com/article/us-hungary-jobbik-prosecution-idUSKBN1E01CH>
- Iordachi, Constantin. "The Quest for Central Europe: symbolic geographies and Historical regions." In *Regional and International Relations of Central Europe*. 40-61. London: Palgrave Macmillan, 2012.
- Kačan, Dariusz, and Ágnes Vass. "Big Gestures, Small Actions: Paradoxes of Slovakia's Policy towards Russia." *Bulletin PISM* 775 (2015).
- Karaca, Bilal Bahadır. "The Positions of the Visegrad Countries Towards the European Policy on Illegal Immigration and Asylum." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2019.
- Kramer, Mark. "Beyond the Brezhnev Doctrine: a new era in Soviet-East European relations?." *International Security* 14/3 (1989): 25-67.
- Kratochvíl, Petr, and Petra Kuchyňková. "Russia in the Czech Foreign Policy." *Czech*
-

- Foreign Policy in 2007-2009: Analysis* 196 (2010): 196-212.
- "Kremlin Influence in Visegrad Countries and Romania: Overview of the Threat, Existing Countermeasures, and Recommended Next Steps." Accessed November 18, 2020. <https://www.europeanvalues.net/vyzkum/kremlin-influence-visegrad-countries-romania-overview-threat-existing-countermeasures-recommended-next-steps/>
- Kučerová, Irah. "Geopolitics of Central Europe - A Historical Perspective." *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica* 19/1 (2015) : 169-190.
- Kucharczyk, Jacek, and Grigorij Mesežnikov eds. *Diverging Voices, Converging Policies: The Visegrad States' Reactions to the Russia-Ukraine Conflict* (Warsaw: Heinrich-Böll-Stiftung, 2015).
- Light, Margot. "Russia and the EU: Strategic partners or strategic rivals." *J. Common Mkt. Stud.* 46 (2008): 7-27.
- Lindquist, Tua. "Discursive Identity Construction in Populism: A Case Study on Fidesz and PiS." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uppsala Üniversitesi, 2019.
- Lisiakiewicz, Rafał. "Poland's conception of European security and Russia." *Communist and Post-Communist Studies* 51/2 (2018): 1-11.
- Lobell, Steven E., et al., *Neoclassical realism, the state, and foreign policy*. Cambridge University Press, 2009.
- Mankoff, Jeffrey. *Russian foreign policy: The return of great power politics*. Rowman & Littlefield Publishers, 2009.
- Marušiak, Juraj. "Russia and the Visegrad Group—more than a foreign policy issue." *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* (2015): 28-46.
- Mearsheimer, John J. "Structural realism." In *International relations theories: Discipline and diversity*. 71-88. Oxford University Press, 2007.
- Miklóssy, Katalin, and Justyna Pierzynska. "Regional Strategic Culture in the Visegrad Countries." *Strategic Culture in Russia's Neighborhood: Change and Continuity in an In-Between Space*. 83-111, New York-London: [Lexington Books](#), 2019.
- Mitchell, R. Judson. "The Brezhnev doctrine and communist ideology." *The review of politics* 34/2 (1972): 190-209.
- Morgenthau, Hans J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York, 1948.
- Naumann, Friedrich. *Mitteleuropa, Рипол* Классик, 1925.
- "Nord Stream 2 is a bad idea and a bad deal for Europe, US' Antony Blinken tells Euronews", Accessed 3 April, 2021, <https://www.euronews.com/2021/03/25/nord-stream-2-is-a-bad-idea-and-a-bad-deal-for-europe-us-antony-blinken-tells-euronews>
- Orenstein, Mitchell A., and R. Daniel Kelemen. "Trojan horses in EU foreign policy." *JCMS: Journal of Common Market Studies* 55/1 (2017): 1-16.
- Pakulski, Jan, et al. *The Visegrad countries in crisis*. Warsaw: Collegium Civitas, 2016.

- Poyraz, Emel. "An Analysis of the Political Relations between the Euorean Union and Russia (1990-2001)." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Enstitüsü, 2002.
- "Putin'in Münih Konuşması Genelkurmay'ın Sitesinde." Accessed November 15, 2020. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/putinin-munih-konusmasi-genelkurmayin-sitesinde-5956456>
- Ripsman, Norrin M., Jeffrey W. Taliaferro, and Steven E. Lobell. *Neoclassical realist theory of international politics*, Oxford University Press, 2016.
- Rose, Gideon. "Neoclassical realism and theories of foreign policy." *World Politics*, 51/1 (1998): 146-147.
- Rupnik, Jacques. "Central Europe or Mitteleuropa?." *Daedalus* (1990): 249-278.
- "Russia hits West with food import ban in sanctions row." Accessed November 15, 2020. <https://www.bbc.com/news/world-europe-28687172>
- "Savaş neden çıktı?", Accessed April 2, 2021, <https://www.haberturk.com/dunya/haber/90441-savas-neden-cikti>
- Sofia Metelkina. "Interview with philosopher Alexander Dugin about the Central European region and Visegrád Group." Accessed November 13, 2020. <https://www.geopolitica.ru/en/article/alexander-dugin-visegrad-group-project-greater-eastern-europe>
- Sönmez, A. Sait. "Moskova'nın Kutuplaşma Çabaları: Putin Dönemi Rus Dış Politikası." *Avrasya Etüdleri* 37/1 (2010): 37-76.
- "Special Report: Inside Hungary's \$10.8 billion nuclear deal with Russia", Accessed 16, March, 2021, <https://www.reuters.com/article/us-russia-europe-hungary-specialreport-idUSKBN0MQ0MP20150330>
- Svoboda Karel and Petr Kratochvíl, "Russia in the Czech Foreign Policy." *In Czech Foreign Policy in 2017: Analysis*. (Prague: Institute of International Relations, 2018): 170-182.
- Szalai, Máté. "The identity of smallness and its implications for foreign policy—the case of Hungary and Slovakia." *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe* 25/3 (2017): 1-22.
- Taliaferro, Jeffrey W. "State building for future wars: Neoclassical realism and the resource-extractive state." *Security Studies* 15/3 (2006): 464-495.
- Tellal, Erel. "Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 65/03 (2010): 189-236.
- Végh, Zsuzsanna. "Hungary's "Eastern Opening" policy toward Russia: ties that bind?" *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* (2015): 47-65.
- Višňovský, Radovan. "Visegrad Group and relations with Russia." *Vestník RUDN. International Relations* 20/2 (2020): 347-355.
- W. J. Korab-Karpowicz. "Political Realism in International Relations." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2020 Edition)*, Edward N. Zalta (ed.), Accessed April

5, 2021. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/realism-intl-relations/>

Waltz, K. N. *Theory of International Politics* (Long Grove, IL, Waveland Press,1979)

Wilton, John. "Soviet Policy in Eastern Europe Post-1985: 'Sinatra doctrine 'or 'Mozart Doctrine'?" *Politologicka Revue* 1/2 (1997): 87-98.

Włodkowska-Bagan, Agata. "Trust in Polish-russian Relations. Is It Possible?." *The Copernicus Journal of Political Studies* 1/7 (2015): 37-47.

